

Az őszi 1918 forradalomról és az első köztársaságról

2018-ban lesz az őszi 1918 forradalom győzelmének és az első magyar köztársaság kikiáltásának 100. évfordulója. Mivel a közéletünket megosztó jobb-, illetve baloldali elfogultság mindeddig lehetetlenné tette, hogy 1918–19 története kapcsán érdemi párbeszéd alakuljon ki, valószínűnek látszik, hogy a magyar társadalom nem tud majd méltó módon megemlékezni erről a centenáriumról. Ez annál sajnálatosabb, mert 2018-ban az egész világ, de mindenekelőtt Európa az első világháború befejezésére fog emlékezni, s az országok többsége saját győzelmének évfordulóját fogja ünnepelni. Ugyanakkor a volt vesztes országok is méltósággal emlékezhetnek a vereség utáni megújulásukra, így a németek és az osztrákok az 1918-as forradalmaikra, valamint első köztársaságaik kikiáltására. Hasonlóképpen emlékezhetnek a törökök is akkori nagy átalakulásukra, a modern török állam és társadalom megteremtésére.

Magyarország esetében a helyzet bonyolultabb, mert a köztársaságot megdöntötték a kommunisták és szélsőbaloldali szövetségeseik, a tanácsköztársaság által alkalmazott vörösterorra pedig visszacsapott a fehérterror, aminek következtében egy demokráciahiányos ellenforradalmi rendszer alakult ki. Ekkor vált mind a bal-, mind a jobboldalon elfogadottá az a napjainkig élő helytelen felfogás, mely a köztársaságot összemossa a tanácsköztársasággal. A különbség annyi, hogy a baloldal mindkettőt vállalható örökségnek tekinti, a jobboldal pedig mindkettőt elutasítja mint múltunk szégyenfoltjait.

A megoldás kézenfekvő lenne. Abba kell hagyni a köztársaság és a tanácsköztársaság összemosását. A köztársaság célkitűzései ugyanis időtálló, vállalható örökséget jelentenek: szabadságjogok érvényesülése, parlamentáris demokrácia, szociális igazságosságra való törekvés és nemzeti függetlenség. Mindezt Károlyi Mihály a köztársaság kikiáltásakor így fogalmazta meg: Az „ifjú magyar köztársaság... egyben nemzeti, egyben demokratikus és szociális tartalmú. Ezt a három fogalmat igenis össze tudjuk egyeztetni.” Ezzel szemben a tanácsköztársaság elképzelései teljesen idejét múltakká váltak, és már akkor is zsákutcát

SALAMON KONRÁD (1941) történész, főiskolai tanár.

jelentettek. Ahogy Károlyi írta *Hit, illúziók nélkül* című könyvében: „A magyar proletárdiktatúra végtelenül szerencsétlen és terméketlen kísérlet volt.” E megállapítást azonban, több más hasonlóval együtt, az 1977-es magyar kiadásból kihagyták.

A köztársaság és a tanácsköztársaság közti különbségtétel nehézségét az okozza, hogy az 1919. március 21-én Károlyi nevében hamisított és megjelentetett lemondó és hatalomátadó nyilatkozatot ötven éven át a nyilvánosság előtt senki sem cáfolta meg. Tehát fél évszázad alatt rögzült az a hazugság, hogy Károlyi átadta a hatalmat a kommunistáknak, s ez mintegy betetőzése volt a vörös uralmat előkészítő tevékenységének. Az 1970-es években viszont tisztázódott a kérdés, s a hatalomátadás legendáját a legilletékesebb, Károlyi Mihály is megcáfolta fentebb említett könyvében, az akkor történeteket pedig „kommunista államcsínynek” nevezte.

Az 1918–19-ben történtek tisztázása érdekében mindenekelőtt túl kellene lépni azon a jobb- és baloldalon egyaránt meglevő leegyszerűsítésen, mintha a köztársaság a tanácsköztársaság előkészítője lett volna, s be kellene mutatni az első magyar köztársaság hiteles történetét. A tények többsége ismeretes. Tehát nem az alap kutatás hiánya akadályozza e feladat elvégzését, hanem a mindkét oldalon jelen levő elfogultság.

Első kérdésként az vetődhet fel, hogy Magyarországon miért jöhetett létre a proletárdiktatúra? S itt nem ártana elgondolkodni azon, hogy a köztársaság megdöntéséért és a demokrácia felszámolásáért elsősorban a kommunisták a felelősek, és nem azok, akiknek a kormányzatát megdöntötték. S azt sem árt tudni, hogy a fő bűnös kommunisták a Moszkvától kapott 12 millió koronával megvásárolták a sajtó egy részét, valamint támogatóik tömegét, s felelőtlen uszításukkal az elégedetlenkedő társadalom egyre jelentősebb részét fordították szembe a köztársaság kormányával.

Németországban és Ausztriában viszont sikerült megakadályozni a kommunisták hatalomra jutását. Ennek okára az eseményekre visszatekintő Garami Ernő adott ma is érvényes választ. Németországban és Ausztriában a szociáldemokrata pártok bent voltak a parlamentben, ennek során kapcsolatokat alakítottak ki más pártok képviselőivel. S amikor a válságossá váló helyzetben arról kellett dönteniük, hogy szélsőbaloldallivá vált, többségükben egykori párttársaik által képviselt bolsevik példát kövessék vagy a polgári pártokkal együttműködve megőrizzék a demokratikus köztársaságot, ez utóbbit választották. Ellentétben Magyarországgal, ahol a parlamentbe be nem engedett szociáldemokraták döntő többsége hasonló helyzetben inkább a kommunisták mellé állt.

E kérdés kapcsán – Tisza Istvánnal az élen – azoknak a felelőssége is felvetődik, akik miatt a magyar választójogi törvény 1910-ben rosszabb volt, mint 1848-ban. Akkor ugyanis az összlakosság 7,2%-ának volt szavazati joga, ami megfelelt a korabeli európai átlagnak. 1910-re viszont a választójoggal rendelkezők aránya hazánkban 6,4%-ra csökkent, miközben több európai országban 20% körülire emelkedett.

A Károlyi-kormánnyal szembeni vádak közül egyik legmakacsabb, hogy félretette, sőt eltitkolta a számunkra kedvezőbb padovai fegyverszüneti szerződést, amely a magyar határokat tekintette demarkációs vonalnak, s aláírta az ország feldarabolását megkezdő belgrádi katonai megállapodást. Röviden a tények: A győztesek úgy döntöttek, hogy korábbi határozatukkal ellentétben nem lesz külön balkáni fegyverszünet, tehát a Monarchiával az olasz fronton írják alá a balkáni frontra is érvényes fegyverszünetet. Az előkészületek során viszont csak az olasz-osztrák demarkációs vonalat jelölték ki, ezért Wéber tábornok, a Monarchia küldöttségének vezetője megkérdezte, hogy ettől keletre hol fog húzódni a demarkációs vonal. Erre Badoglio tábornok, a győztesek küldöttségének helyettes vezetője szóban azt válaszolta, hogy „a montenegrói és szerb hadszíntéren, valamint Romániával, Ukrajnával és Lengyelországgal szemben a jelenlegi birodalmi határ” képezi a demarkációs vonalat. Ez tehát egy szóbeli kiegészítés volt, amit Wéber jelentett Bécsbe.

A november 4-én hatályba lépett padovai szerződést e napon a Károlyi-kormány is megvitatta, s mivel arról is hírek érkeztek, hogy a szerb csapatok átkeltek a Száván, azaz átlépték a magyar határt, úgy döntöttek, tárgyalni kell az erre hajlandó balkáni főparancsnokkal is. Erről november 4-én táviratban értesítették Franchet d'Esperey tábornokot. Ez a következőket is tartalmazta: „Magyarország a fegyverszünetet az antanttal megkötötte.” Majd hivatkozott arra, hogy Wéber tábornok „távirata értelmében a magyar határ a demarkációs vonal”. Tehát a padovai szerződésbe legelőször a Károlyi-kormány próbálta belemagyarázni, hogy a magyar határ a demarkációs vonal, de ezt a belgrádi tárgyaláson szóba sem lehetett hozni.

Meg szokták fogalmazni azt a vádat is, hogy az őszirózsás forradalom és az első köztársaság nem alkotott semmi maradandót. Valóban kevés eredménye maradt, de ez elsősorban annak a szűklátókörű ellenforradalomnak a következménye, amely a Károlyi-kormányzat minden intézkedését megsemmisítette, még a március 15-e nemzeti ünnepé nyilvánításáról rendelkezőt is. Továbbá azt a több mint három hónap alatt kidolgozott, alapos földreform törvényt, amelynek hatása az 1848-as jobbágyfelszabadításhoz lett volna mérhető. A különbség az, hogy ez utóbbit az 1849-es Habsburg ellenforradalom nem semmisítette meg, csak megnyirbálta. Azaz a felszabadított jobbágyok kb. egy harmadnyival kevesebb földet kaptak annál, mint amennyit a Batthyány-kormány tervezett paraszti tulajdonná alakítani. Az így keletkezett földéhséget szüntette volna meg az 1919 februárjára megalkotott Buza Barna-féle törvény, amely az ötszáz holdon felüli, kártalanítás mellett kisajátított birtokokból 10-15 holdas családi parasztgazdaságokat akart kialakítani. Ezzel megkezdődhetett volna a magyar társadalom több mint felét kitevő mezőgazdasági népesség polgárosodása.

Végül a trianoni szerződéssel kapcsolatos felelősségről. A párizsi békekonferencián 1919 márciusának végén határoztak az osztrák és a magyar kormány elismeréséről. Április 30-án pedig döntöttek arról, hogy a két országot hívják meg Párizsba. Magyarország meghívását azonban – mivel a kommunista kor-

mányzat a híresztelések ellenére sem bukott meg – elsüllyesztették. Az osztrákok június elején megjelenhettek a békekonferencián, és megtehették utólagos észrevételeiket, aminek következtében számukra kedvező módosításokat értek el, többek közt a Magyarországról fenyegető bolsevista veszélyre hivatkozva megkapták Nyugat-Magyarországot. Magyarország viszont csak 1920 januárjában ismertethette meg az érveit Párizsban, aminek hatására a brit és az olasz miniszterelnök a magyar határok újratárgyalását javasolta, de ekkor már késő volt, mert a németek és az osztrákok meghallgatása után a kijelölt határokat véglegesítették, s 1919. június 11-én kihirdették.

Ha tehát a magyar köztársaság küldöttsége 1919 júniusában bemutathatta volna a békekonferencián azt a már 1919 februárjára elkészített bizonyító anyagot, amivel az Apponyi Albert vezette küldöttség ilyen hatást keltett, minden valószínűség szerint módosíthatott volna az előzetes határokon. A trianoni békeszerződés páratlan súlyosságáért tehát a felelősség – a győztes hatalmak és kis szövetségeseik mohósága mellett – mindenekelőtt azokat terheli, akik miatt Magyarország nem jelenhetett meg idejében a békekonferencián, azaz a kommunistákat és szövetségeseiket.

Befejezésül: nagyon fontos volna, hogy a magyar nemzet 2018-ban méltósággal tudjon megemlékezni történelmének 100 évvel korábbi eseményeiről. Ha azonban folytatódik a jobb-, illetve baloldal közti, egymást gyalázó ideológiai küzdelem, az európai megemlékezések sorában Magyarország nevetségessé válik.

